

schiedenis de term ‘medioneerlandistiek’, thans de gangbare naam voor de bestudering van de Middelnederlandse letterkunde in brede zin. (W.P. Gerritsen: ‘Geschiedverhaal of schetskaart. Overwegingen bij Knuvelders Handboek, deel I, vijfde druk’. In: *Ntg* 68 (1975) p. 90). Vijfentwintig jaar na dato werd hem – tijdens zijn afscheid als hoogleraar aan de Universiteit Utrecht op zes september 2000 – een bundel aangeboden onder de titel *Medioneerlandistiek. Een inleiding tot de Middelnederlandse letterkunde*, een bewijs van hulde door vijftientwintig Vlaamse medioneerlandici. Blijkens het woord vooraf is de bundel bestemd voor aankomende neerlandici en belangstellende leken. De redactie heeft het beoogde publiek zowel kennis willen laten maken met verschillende aspecten van het vak, als willen enthousiasmeren voor de middeleeuwse letteren.

De grote verscheidenheid aan thema’s in de bundel, alle op heldere wijze gepresenteerd, is aantrekkelijk. De eerste drie artikelen bieden de lezer achtergrondinformatie over respectievelijk het politieke klimaat in de Middeleeuwen, de literaire talen (Nederlands, Frans, en Latijn), en materiële bronnen (handschriften en drukken). Hierop volgt de kern van de bundel: een reeks bijdragen waarin middeleeuwse teksten centraal staan, waaronder verhalende teksten, lyriek, artes en geestelijke literatuur. Een viertal artikelen over de (moderne) bestudering van de Middelnederlandse literatuur sluit het geheel af. Ook minder bekende teksten worden in de bundel besproken, in plaats van de alom bekende klassiekers.

Een enkele bijdrage schiet mijns inziens het doel enigszins voorbij, omdat ze wel erg specialistisch van aard is en daardoor minder geschikt voor het beoogde brede publiek, zoals het artikel van Elly Cockx-Indestege en Marcus de Schepper over de negentiende-eeuwse boekencollectie van de hertog van Arenberg. De bundel is echter zonder meer geslaagd te noemen. De bijdragen zijn stuk voor stuk geestdriftig van toon, met name die van Jozef Janssens over hoofsheid, Geert Claassens over feit en fictie in de *Seghelijs van Jherusalem*, Veerle Uyttersprot over ironie in Arturromans en Frank Willaert over lyriek. De bundel biedt de lezer een boeiend en afwisselend overzicht van verscheidene facetten van de Middelnederlandse letterkunde. Bovendien zetten de na elk artikel opgenomen leeslijsten aan tot verder lezen. *Medioneerlandistiek* is daarmee niet alleen een gevarieerd boek dat ook voor vakgenoten de moeite van het lezen meer dan waard is, maar ook een afscheidsbundel die Wim Gerritsen waardig is.

Saskia Bogaart

Het wederzijds huwelijksbedrog / Pieter Langendijk / Toelichting : Anna S. de Haas – Amsterdam : Querido, 2001. 168 p. ; 19 cm. – (Griffioen)
ISBN 90-214-0597-0 Prijs: € 6.80

De bruiloftsgasten van Pieter Langendijk zijn in een nieuw jasje gestoken. In de Griffioenreeks bezorgde Anna de Haas *Het wederzijds huwelijksbedrog*, een achttiende-eeuws blijspel, dat voor het eerst verscheen in 1714 en sindsdien, ondanks wisselende kritieken, niet meer weg te denken is uit de Nederlandse literatuurgeschiedenis. De editie is volgens het Griffioenstramien opgebouwd: eerst Langendijks werk (in dit geval de toneeltekst en een prikkelende voorrede van de auteur uit de tweede druk van 1720), daarna een nawoord van De Haas, een verantwoording en annotaties. Langendijks taalgebruik is niet gemoderniseerd, maar de spelling in het blijspel is aangepast aan onze tijd, zodat lezers zonder al te veel moeite van de stof kunnen genieten.

De thematiek van het spel laat zich raden. Lodewijk, een aan lagerwal geraakte edelman en oplichter, heeft de vrouw van zijn dromen gezien en hij is vastberaden haar tot de zijne te maken. Hij is niet de enige die op vrijersvoeten gaat; ook zijn *partner in crime* Jan onderneemt al snel pogingen aan de vrouw te komen, net als de meeste anderen in het stuk. Langendijks personages zijn dus op zoek naar liefde, maar meer nog proberen zij via een geschikte huwelijkspartner hun status te verhogen of te heroveren. Het middel om dat doel te bereiken is bedrog. De ‘slachtoffers’ daarvan zijn evenzeer als de ‘daders’ gespitst op het verdraaien van en creatief omgaan met de waarheid. Iedereen doet zich beter voor dan hij is, laat zich gewillig een rad voor ogen draaien en ziet wat hij wil zien. Uiteindelijk krijgen ze allemaal hun trekken thuis. Slechts één vrouw is volkomen onschuldig en zij moet genoeg nemen met de excuses van haar man; haar naam is – nomen est omen! – Sofie.

In haar nawoord gaat De Haas in op de literair-historische context van *Het wederzijds huwelijksbedrog*. Ze beschrijft het leven en werk van Langendijk, vat de plot van het stuk samen en geeft een korte, rake uitleg over de contemporaine toneelconventies aan de hand van onderwerpen als poëtische gerechtigheid, de wisselwerking tussen humor en ernst binnen het genre van het blijspel, de verbetering van de zeden en het Frans-classicisme. De Haas houdt haar toelichting beknopt en helpt de lezer bekwaam de talrijke komische situaties te doorgronden. Daaruit blijkt dat ook vandaag Langendijks achttiende-eeuwse spiegel van de burgerij nog zeer herkenbaar en vermakelijk is, zelfs al doet die hier en daar dan wat braaf aan. Want wie zou bijvoorbeeld de dienstmeid Klar niet begrijpen, al is ze misschien niet letterlijk te volgen, als zij haar verloofde Hans afsnauwt met de woorden: ‘Goed, dan trouw ik met een aêr, / tot spijt van jou. Je moet me niet veel bruien, vaêr. / Dat is een hangbroek! Dat ’s een puikje der portretten / uit de almenak! Jawel, men hoort je beeld te zetten, / van klinkklaar goud gemaakt, vlak op de vulliskar’ (p. 79)!

Betsy Wormgoor

De Hollandsche Spectator, 11 september 1733 - 12 februari 1734 (afl. 196 t/m 240) / Justus van Effen. / Opnieuw uitgeg. met inl. en samenv. door José de Kruif - Leuth : Astraea, 2001. - 385 p., - (Duivelshoekreeks 14)
ISBN 90-75179-20-0 Prijs: ca. € 9,-

Eind 2001 verscheen het veertiende deel in de Duivelshoekreeks van uitgeverij Astraea. Het bevat opnieuw een heruitgave van een aantal afleveringen van *De Hollandsche Spectator*, ditmaal de nummers 196-240. De editie werd verzorgd door boekhistorica José de Kruif. Het project van de uitgeverij, een vervolg op het initiatief van P.J. Buijnsters om *De Hollandsche Spectator* voor een breder publiek beschikbaar te stellen, is hiermee tot op tweede van het aantal *Spectator*-nummers gevorderd. Evenals de andere delen in de Duivelshoekreeks is ook deze heruitgave voorzien van een inleiding, een overzicht van de inhoud per aflevering, woordcommentaar - zij het summier - en een handig register, waarin persoons- en plaatsnamen, titels van zelfstandige werken van voor 1800 en de voornaamste onderwerpen van het tijdschrift opgenomen zijn.

De Kruif benut in de inleiding haar grondige boekhistorische expertise. Ze vraagt zich af of *De Hollandsche Spectator* inderdaad zo succesvol geweest is als sinds Van Effen aangenomen wordt, en wie indertijd de lezers van het blad waren. Op grond van de bestudering van Haagse boedelinventarissen moet ze de gedachte ontkrachten dat *De Hollandsche Spectator* een *bestseller* geweest is, maar ze voegt daaraan toe dat het tijdschrift wel een lang lopende *steady seller* geworden is. Het lezerspubliek zoekt De Kruif niet onder de lage inkomens, al was de lezer vermoedelijk wel minder elitair dan de gemiddelde bezitter van een grote collectie boeken. Een anonieme briefschrijver schat het publiek echter breder in, hij spreekt over ‘t gemeen’:

BY geval was ik in de Stad, en benevens den Heer Schertser, een medelid van ons gezelschap, aan het huis van Juffrouw T.H, wanneer de *Spectator* van de 7 September daar gebracht werd. Wy waren ieder even nieuwsgierig om te weeten, waar op 't gemeen dien dag door u wierdt onthaald [...] (afl. 199, p. 67).

Dit citaat geeft tevens aan hoe het tijdschrift kon functioneren: de *Spectator* werd aan huis bezorgd en in gezelschap gelezen. En blijkbaar wachtte men vol verwachting op de nieuwe uitgave - zo wil de briefschrijver tenminste graag doen geloven.

Hoe dan ook, ook tussen september 1733 en februari 1734 kon de lezer in het tijdschrift terecht voor adviezen op allerlei gebied. Of het nu ging over de relaties tussen jonge mannen en vrouwen, overspel, dobbelspelen, over de persvrijheid in Engeland, handel op de beurs, het schandelijk dronken voeren van gasten, peetouderschap of over geleerdheid, overal had de *spectator* een mening over, die hij maar al te graag vertaalde in goede raad aan zijn publiek. Voor de lezer van nu biedt dit deel opnieuw een interessante glimp van de achttiende-eeuwse mentaliteit.

Clazina Dingemane